

KUL HAKKI İÇİN HELALLEŞİN¹

Prof.Dr. Mehmet Zeki AYDIN²

İslâm dininde, insanın yerine getirmekle yükümlü olduğu haklar genel olarak, Allah'ın hakları ve kulların hakları olarak iki kısma ayrılmıştır. Allah'ın hakları deyince, Allah'ın emir ve yasaklarına saygı göstermek anlaşılmaktadır. Kul hakkı denilince de insanların birbirlerine karşı hakları anlaşılır. Bu anlayış, İslâm toplumlarında son derece yüksek ve örnek bir hak ve sorumluluk bilinci geliştirmiştir.

Hayatın çeşitli şartlarında ve insanların birbirleriyle ilişkilerinde dikkat etmeleri gerekli pek çok hakları vardır. Kul hakkı, insanların haklarına saygılı olmak, söz ve davranışlarla onlara zarar vermemek demektir. Aynı şekilde bir insana zarar verecek şekilde istemediği sözü söylemeye veya davranışları yapmaya kul hakkı yemek denir. Bun göre, insan haklarına saygı gösterip, zarar vermemek kul hakkına saygı göstermektir. Bu haklara zarar vermeye çalışmak ise kul hakkı yemek demektir. Kul hakkı konusunda Müslüman olan insanla, olmayan arasında bir ayırım yoktur, yapılan her haksızlık kul hakkına girer.

Kul hakkına sebep olan pek çok davranış vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- İnsan öldürmek
- Yalan söylemek ve hile yapmak
- Gıybet ve iftira etmek
- Hırsızlık yapmak
- Rüşvet alıp - vermek
- Haset etmek
- Bir kimsenin namus ve şerefine tecavüz etmek
- Başkalarıyla alay etmek, ad takmak, onları küçük görmek, sövmek veya kötü söz söylemek
- Kötü zanda bulunmak
- Başkalarının özel hayatlarını araştırmak

¹ “Kul Hakkı İçin Helalleşin”, **Milliyet Gazetesi**, 3 Kasım 2004’de yayımlanmıştır.

² www.mehmetzekiaydin.com Email:mzekiaydin@mynet.com

- Birisine sövmek veya kötü söz söylemek
- Birisini dövmek ya da yaralamak
- Arkadaşının sırrını açıklamak
- Başkasının çocuğunu ücretsiz çalıştırmak
- Verdiği sözde durmayarak birisini bekletmek
- Borcunu zamanında ödememek
- Birisine istemediği bir sözü söylemek, yani sözle rahatsız etmek
- Birisine istemediği davranışı yapmak, yani onu rahatsız etmek.

Her insanın, en az bir diğer insan kadar yaşama hakkı yanı sıra, eğitim görme, seçme, seçilme, haberleşme, seyahat etme gibi hakları vardır. Toplumsal hayatta dirlik ve düzeni sağlamanın en temel yolu, birbirimizin haklarına saygı göstermektir. Aksi hâlde, toplumda düzensizlik ve kargaşalar oluşur.

Dinimiz, birbirimizin haklarına saygı göstermemizi ister. Başkalarının haklarına zarar veren her türlü kötü davranışı da yasaklar. Kul haklarının başında insanın yaşama hakkı gelir. Bu sebeple, insan öldürmek büyük günah sayılmıştır. Yüce Allah, Kur'an'da, "... *Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur...*"³ buyruğuyla, başkalarının yaşama hakkına zarar vermemeyi emreder. Yine bir ayette şöyle buyrulur: "*Kim bir mümini kasıtlı olarak öldürürse cezası, içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir.*"⁴

Kul hakkı, insanlara zarar verecek her türlü maddî ve manevî davranışla oluşmaktadır. Kur'an'da, "*Birbirinizin mallarını haksızlıkla yemeyin ve bile bile günahla insanların mallarından bir bölümünü yemeniz için onları hakimlere aktarmayın.*"⁵ buyrulur.

Kul hakkından kurtulmak için, tüm diğer günahlar da olduğu gibi önce tövbe ederek, Allah'tan bağışlanma dilenmelidir. Ancak kul hakkından kurtulmak için ayrıca hak sahiplerinin ödenebilecek mal, para vb. maddî şeylerini geri ödemek ve helalleşmek de gerekmektedir. Hak sahibi ölmüşse, çocuklarına veya diğer varislerine hakları ödenir. Varisleri bilinmiyorsa, alınan hak kadar para veya mal yoksullara sadaka olarak verilir ve hak sahibi için dua edilir.

³ Mâide suresi, 32.

⁴ Nisa suresi, 93.

⁵ Bakara suresi, 188.

Peygamberimiz kul hakkı üzerinde önemle durarak, *“Birisinin hakkını alan kimse, ölmeden önce onunla helâlleşsin! Paranın, malın geçmeyeceği kıyamet gününe, üzerinde kul hakkı bulunarak gitmesin!”* buyurmuştur.

Helâlleşmek demek, insanların birbirleri üzerindeki haklarını karşılıklı olarak helâl etmeleridir. Böylece, hakkı olan kişi, hakkını bağışlamış ve hakkından vazgeçmiş olduğunu bildirmiş olmaktadır. Önemli olan helâlleşmenin dünyada yapılmasıdır. Bu dünyada helâlleşilemediği takdirde, tüm haklar öbür dünyada alınacaktır. Konuyla ilgili Peygamberimiz, *“Kıyamet gününde bütün haklar sahiplerine verilecektir...”* buyurmuştur. Helâlleşme yoluyla, insanların kul hakkından kurtulmaları çok önemlidir. Peygamberimiz, *Şehitlerin kul borcundan başka bütün günahları bağışlanır.*” buyurmuştur.

Kul haklarına tecavüz edenin durumunu anlatmak üzere Peygamberimiz şu bilgiyi vermiştir. *“Benim ümmetim içinden müflis (yani iflas edip her şeyini kaybetmiş) kişi şudur: Ahirette Allah'ın huzuruna namaz, oruç, zekat gibi ibadetlerini yerine getirmiş olarak gelmekle birlikte, bu kişi, öyle (günahlarla da) gelir ki, kimine sövüp saymış, kiminin kanını akıtmış, kiminin malını yemiş, kimine iftira etmiştir. İşte bu durumda onun ibadetlerinden elde ettiği sevaplardan alınıp bu hak sahiplerine dağıtılır. Eğer amelleri bu hakları ödemeye yetmezse, bu kişilerin günahlarından alınıp hak yiyenin günahlarına eklenir. Böylece (sevapları elinden gitmiş, günahları daha da artmış bir kişi olarak) kaldırılıp cehenneme atılır.”*

Kul hakkıyla ilgili olarak Peygamberimiz, vefatından birkaç gün önce, ashabına şöyle buyurdu: *“Benim üzerimde kimin hakkı varsa gelsin, hakkını benden alsın ve helalleşelim.”* O anda Hz. Ukkâşe adlı sahabî hemen ayağa kalkarak şöyle dedi: *“Ey Allah'ın Peygamberi, siz bana elinizle şöyle vurmıştunuz, ben o hakkımı sizden almak istiyorum.”* Peygamberimiz bunun üzerine: *“Gel ey Ukkâşe, hakkını benden al.”* buyurdu. O anda bütün ashap hayretle Hz. Ukkâşe'ye bakıyorlardı. Hz. Ukkâşe, Peygamberimizin yanına giderek şöyle dedi: *“Ey Allah'ın Rasulü! Siz bana gömleksiz olarak sırtıma vurmıştunuz.”* Hemen Peygamberimiz, gömleğini sıyırıp şöyle buyurdu: *“Vur Ey Ukkâşe!”* Peygamberimizin aşkıyla yanan Hz. Ukkâşe, hemen Peygamberimizin mübarek sırtındaki peygamberlik mührünü gayet nazikçe öptü ve şöyle dedi: *“El Allah'ın Rasulü, işte benim amacım buydu.”* Bu hâli gören ashap, Hz. Ukkâşe'ye imrendiler. Böylece Peygamberimiz kul hakkıyla ilgili sözlerinin yanında bizzat davranışıyla da örnek olmuştur.

O hâlde, başkalarıyla bir arada yaşamamızın bir gereği olarak, herkesin hakkına saygı göstermeliyiz. Kimsenin canına ve malına zarar vermemeliyiz. Eğer zarar vermişsek, onunla helâlleşmeli, zarar maddî ise onun karşılığını ödemeye çalışmalıyız.